

ЗМ 2. Практичне заняття 2

План №2

ТЕМА. Омоніми, пароніми, синоніми, антоніми

I. Підготуватися до співбесіди за такими теоретичними питаннями:

1. Які слова називаються омонімами? (Наведіть приклади). Якими ознаками вони характеризуються?
2. Як відрізнити омоніми від багатозначних слів? Покажіть на прикладах.
3. На які групи й різновиди поділяються омоніми? Наведіть відповідні приклади.
4. Чим відрізняються пароніми від омонімів?
5. У чому виявляється зв'язок паронімів із синонімами та антонімами?
6. Які слова називаються синонімами? Наведіть приклади.
7. На які групи й за якими ознаками поділяються синоніми? Наведіть відповідні приклади.
8. Що об'єднує слова в синонімічний ряд? (Наведіть приклади). Чим відрізняються слова в синонімічному ряду?
9. З якою метою вживаються синоніми в мовленні?
10. Які слова називаються антонімами? Наведіть приклади.
11. На якій основі будуються антонімічні відношення?
12. Чим зумовлене вживання антонімів?
13. Які є стилістичні фігури, побудовані на антонімії? Наведіть відповідні приклади.
14. У чому полягає важливість засвоєння розглянутих груп слів (омонімів, паронімів, синонімів, антонімів) для мовців?

II. Виконати завдання:

1. Які системні зв'язки (омонімічні – паронімічні – синонімічні – антонімічні) можуть мати слова *сум* (почуття), *тривожити*, *нагла* (смерть)? Доберіть і запишіть відповідні слова, вирази. Користуйтеся відповідними словниками.

2. Запишіть і вкажіть, які розряди слів лежать в основі поданих речень і мінітекстів?

- 1) *Рокоче, б'є, нуртує* далиною, *струмить* за обрій блискавок *орда* (А. Мал.).
- 2) *Гримнули гармати. Перша куля, брате, межі віч буланому вдарила в огні. Просвистіла друга, обминула друга, в серце безталанному влучила мені* (Л. Перв.).
- 3) *Слово – срібло, мовчання – золото* (Н. тв.).
- 4) *І алігатор міста – алергія – виходить із асфальтів, як з води* (Л. Кост.).

- 5) *Вийшла зоря звечора, місяць не підбився, дівчина давно вийшла, козак опізнився* (Нар. пісня).
- 6) *Широкі ворота увійти, та вузькі вийти* (Н. тв.).
- 7) *Подякував багатому злидар, бо добрі постולי дістав задар. Повихваляв багатого бідак, але багач хотів щодня подяк...* (Д. Павл.).

Вправи для виконання на занятті

1. Установіть, які пари слів є омонімами чи паронімами, а які не відносяться до цих розрядів лексики. Поясніть різницю між омонімами і паронімами.

Оса – коса, терміновий – термінологічний, кадри (фільму) – кадри (заводу), практик – практикант, поляни – поляки, належати (боки) – належати (школі), мекали – мешкали, на розі (вулиці) – на розі (тварини), вода – врода, гостре (лезо) – гостре (слово), орден – ордер, кришталь (матеріал) – кришталь (посуд), калина – малина, майнути – гайнути, Судак (місто) – судак (риба), «Град» – град, вогонь (кулеметний) – вогонь (душі), відкрити (пам'ятник) – відкрити (лист).

2. Прочитайте слова, побудуйте із них можливі синонімічні ряди, визначте домінанту, вкажіть типи стосунків між членами ряду і визначте, якщо можна, групу синонімів.

Восьминіг, відстати, гірчичний, уривок, пити, недобре, назовсім, допоміжний, спрут, повнолиций, відчепитися, погано, поштар, нарочито, хлебтати, підсобний, тихий, напам'ять, метаморфоза, відв'язатися, доріжка, лимонний, фрагмент, дудлити, але, мордатий, перебільшений, приблизно, ознака, криптографія, листоноша, товсторилий, слабкий, ровесник, неголосний, стежина, біля, зюйд, жовтий, назавжди, назло, перетворення, гіперболізований, симптом, одноліток, тайнопис, роздутий, майже, прикмета, нечутний, лай, південь, золотий, навік, назубок, наперекір.

3. Доберіть антоніми до прикметників, зважаючи на їхню багатозначність.

I. Вільний народ, вільний одяг.

II. Пряма доріжка, пряма людина, пряма мова.

III. Чорна дата, чорний хід, чорний колір.

IV. Чисті руки, чисте небо, чиста робота.

V. Глухий ліс, глухий куток, глухе село, глухий плач, глуха людина.

4. Запишіть речення і з'ясуйте стилістичну роль омонімів, паронімів, синонімів, антонімів у них.

1). Слова, слова... Вони в собі всі різні: тривожні й тихі, радісні й сумні; є терпеливі, є жорстокі й грізні, лукаві й чесні, мудрі і смішні (М. Ткач).

2) Хоч піднімай його домкратом, а хам не стане демократом (Л. Костенко).

- 3). [ти] *Стала совістю, і душею, І щасливим нещастям моїм* (В. Симоненко).
- 4). *Грицю вже не до коси: Вплив човен з-за коси, В нім русявих дві коси. Батько сердиться: «Коси! В човна очі не коси!»* (О. Різників).
- 5). *«Невеличкий Київ», «веселеньке містечко», «царство вишень» – часто таке доводиться чути про Нікополь від гостей* (З газети).
- 6). *Все іде. Та не все промине, Промайне, перемне, перемелеться...* (С. Зінчук).
- 7). *Приїзд похилого літами, недужого Щепкіна до Шевченка, що вертався із заслання, в Нижній Новгород, – був і буде високим взірцем для людей* (М. Рильський).

Література

1. Основні підручники (відповідні розділи, параграфи), лекційний матеріал довідники, словники лінгвістичних термінів (відповідні статті).
2. Дорошенко С. Багатозначність слів і омоніми. *Дивослово*. 2009. № 5. С. 38-39.
3. Зволінський В. Фальшива міжмовна еквівалентність в українській та чеській мовах. *Вісник ЗНУ. Філологічні науки*. Запоріжжя : ЗНУ. 2005. № 1. С. 75-84.
4. Тараненко О. Синоніми української мови. Словник синонімів української мови (прикінцева стаття). Т. 2. Київ : Наук. думка, 2000. С. 945-954.
5. Векуа Н. Антонімія як лексико-семантичне явище. *Дивослово*. 2007. № 6. С. 26-29.